

Resensies

- Muller, P., red. 2002. **Die Nuwe Hervorming**. Pretoria : Protea Boekhuis.
(*Jaco Kruger*) 787
- Huussen, A.J. Jr., Veltkamp-Visser, S.B.J. 1991. **Dagboek en briewe van Mewes Jans Bakker (1764-1824)**. Amsterdam : Suid-Afrikaanse Instituut.
(*Bouke Spoelstra*) 789

Boekaankondiging

- Mijnhardt, C.F. & F.A. 2002. **Afrikaanse Bybelkonkordansie (vir die Ou en Nuwe Vertaling)**. Wellington : Lux Verbi.BM. 792

Resensies

MULLER, P., red. 2002. **Die Nuwe Hervorming.** Pretoria : Protea Boekhuis. 248 p. Prys: R99,95. ISBN 1-86919-009-2.

Resensent: *Jaco Kruger*
(Gereformeerde Kerk Wapadrant)

'n Goeie inleiding tot die idees van die Nuwe Hervorming

Heelwat van die bydraes in hierdie versamelwerk begin deur te verwys na die huidige godsdienstige klimaat en debat, veral in Afrikaanse kringe. En dat die debat rondom die sogenaamde Nuwe Hervorming heelwat reaksie ontlok, kan nie betwyfel word nie. Die waarde van *Die Nuwe Hervorming* is dan ook daarin geleë dat dit 'n goeie oorsig bied van die standpunte wat deur die voorstanders van die Nuwe Hervorming gehandhaaf word. Die styl is populêr-wetenskaplik, en hier en daar ietwat programmaties. Dit is duidelik dat die medewerkers aan die boek oor die meeste temas volledig met mekaar saamstem. Baie van die bydraes het dus min of meer dieselfde patroon. Soos wat maar met enige versamelwerk die geval is, wissel die individuele bydraes ook in waarde. Op die keper beskou, bly dit egter 'n goeie inleiding vir iemand wat met die idees van die Nuwe Hervorming vertrouwd wil raak.

Oorsig

'n Aantal temas kom met reëlmaat in *Die Nuwe Hervorming* na vore. Hulle is die volgende:

- Die tradisionele Westerse Christelike geloof, veral soos dit manifesteer in die Afrikaanse gereformeerde tradisie is in 'n krisis. Hierdie tradisie het verstar in 'n rigiede "Ortodoksie" wat deur baie mense as onderdrukkend of sinloos beleef word. Die Ortodoksie sit vas in 'n uitgediende drieverdiepingwêreldbeeld vol mitologiese en bo-natuurlike elemente wat as historiese feite aangedien word. Die Ortodoksiese wêreldbeskouing is verder patriargaal, anti-Semities en konserwatief, met 'n gepaardgaande geweld teen vroue, Jode en mense met alternatiewe lewensoriëntasies.

- Die postmoderne mens bly steeds 'n spirituele wese. Hy/sy het egter 'n behoefte om sy/haar spiritualiteit ruimer en meer sinvol te beleef as wat die tradisionele Christelike geloof tans toelaat. Die boodskap van die Bybel moet daarom sodanig geïnterpreteer word dat dit spreek tot die leefwêreld van vandag se mense. In dié verband moet ook teruggegryp word na die tyd voordat 'n bepaalde interpretasie van die Christelike boodskap vanweë kerkpolitiek gekanoniseer is. Die (apokriewe) evangelie van Thomas bevat byvoorbeeld waardevolle rigting-wysers vir 'n hedendaagse spiritualiteit.
- Kennis moet geneem word van die resultate van die sogenaamde “historiese Jesus”-navorsing, en dié resultate moet in 'n hedendaagse geloofsbeleving en verstaan van die Bybel geïntegreer word. Heelwat van die bydraes in *Die Nuwe Hervorming* sluit dan ook aan by die standpunte van die *Jesus-seminaar*, wat veral uit Noord-Amerikaanse navorsers bestaan.
- Die Bybel as basisdokument van die Christelike geloof moet gesien word as menslike nadenke oor God vanuit 'n baie spesifieke kultuur-historiese situasie.

Evaluering

Die aanklag in *Die Nuwe Hervorming* dat die tradisionele manifestasie en uitlewing van die Christelike geloof, veral in die Afrikaanse gereformeerde kerke, heeltemal kontak verloor het met die spiritualiteit en leefwêreld van hedendaagse mense, moet ernstig opgeneem word. Die aandrag dat die boodskap van die Christelike geloof vertaal moet word in die taal wat mense van die 21ste eeu kan verstaan, moet dus as baie positief geïvalueer word. Die Bybel self, wat oor 'n tydperk van baie eeue sy finale beslag gekry het, getuig immers self van so 'n benadering. Ook die Reformasie van die sestende en sewentiende eeue (*Die Nuwe Hervorming* verwys daarna as die Protestantse Hervorming) het daarop aangedring dat die Bybel in die volkstale vertaal moet word.

Hierdie aandrag kon 'n baie positiewe bydrae gelewer het tot die Suid-Afrikaanse godsdienstige landskap, as dit nie was vir 'n paar aspekte wat afbreuk doen aan die uiteindelijke kwaliteit van die bundel nie. Die eerste saak wat genoem moet word, is dat die argumentasie in die boek soms growwe veralgemenings bevat. Dit is veral die tradisionele Afrikaanse kerkgemeenskap wat op 'n baie negatiewe manier gestereotipeer word. En verder word daar soms te maklik by spesifieke gevolgtrekkings uitgekom – byvoorbeeld deur te sê dat die huidige geestes- en intellektuele klimaat dit onmoontlik maak om 'n verhouding met 'n persoonlike God te hê (teïsme).

By sommige argumente wat in *Die Nuwe Hervorming* gebruik word, ontbreek 'n goeie filosofiese onderbou. Daar word wel verwys na resente ontwikkelinge in die wetenskapsfilosofie, maar terme soos “postmodern”, “paradigma” en “narratief” word steeds losweg gebruik. 'n Sensitieweit vir die filosofiese kwessies verbonde aan die kontinuïteit en diskontinuïteit van tradisie ontbreek. En hoewel van 'n “postmoderne” vertrekpunt uitgegaan word, is die projek om deur middel van die wetenskap by 'n historiese Jesus uit te kom, volledig deel van 'n (modernistiese) meta-narratief, naamlik dié van die outonome menslike rede.

Die vraag waarmee 'n mens uiteindelik gelaat word nadat jy *Die Nuwe Hervorming* gelees het, is of jy hier met hervorming (reformasie) of met revolusie te make het. Reformasie dui op vernuwing van binne af uit. Positiewe aspekte moet bewaar en uitgebou word, terwyl negatiewe aspekte wat nie meer die innerlike betekenis van 'n tradisie weergee nie, verander moet word. Dit vind plaas in 'n gesindheid van kritiese solidariteit. Revolusie daarenteen wil alles tot op die grond afbreek, om dan van nuuts af op die ruïnes te bou. In *Die Nuwe Hervorming* word die grens tussen die oproep tot reformasie en die stook van revolusie plek-plek oorgesteek.

HUUSSEN, A.J. Jr., VELTKAMP-VISSER, S.B.J. 1991. **Dagboek en brieven van Mewes Jans Bakker (1764-1824).** Een Frieze zendeling aan de Zuidpunt van Afrika. Amsterdam : Suid-Afrikaanse Instituut. SAI Reeks nr. 1. 336 p. Prys: Onbekend. ISBN 90-74112-01-3.

Resensent: *Bouke Spoelstra*
(Pretoria)

Die samestellers en skrywers van dié werk is onderskeidelik professor en alumnus van die Ryksuniversiteit te Groningen en verbonde aan die Stichting ter bevordering van de Studie van taal, letterkunde en geskiedenis van Zuid-Afrika. In die “Voorwoord” en aantekeninge, verwysings en versorging van die teks openbaar hulle goeie insig in die sendingsituasie gedurende die eerste kwart van die 19de eeu aan die Kaap. Mev. Veltkamp-Visser het gepromoveer met 'n proefskrif oor ds. Meent Borchers van Stellenbosch, 'n tydgenoot van Mewes Bakker aldaar.

Prof. Huusen het die boek waarin hy na Hester Venter verwys het (108) onder ons aandag gebring nadat hy 'n artikel van Hettie Kruger oor haar

oorgrootmoeder Hester Venter (1750-1827) in die *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Kultuurgeskiedenis* (2001 15(2):95-116) gelees het. Hester was een van die eerste vrouedigters en skryfsters in Suid-Afrika. Haar werk is in 1852 tydens die kerklike probleme in Colesberg wat tot die stigting van die Gereformeerde Kerke gelei het, gepubliseer onder die titel *De ondervindelijke Bekeeringsweg van de Zalige Vrouw Hester Venter*. Die werk en *Dagboek* van Bakker straal 'n bepaalde gereformeerde vroomheid uit wat teen die begin van die 19de eeu by 'n Fries en 'n Afrikaanse plattelandse vrou na vore kom en wat die geskiedenis beïnvloed het. Die samestellers tipeer Bakker se vroomheid as eie aan die Nederlandse piëtisme wat in die Nadere Reformasie binne die Nederlandse Gereformeerde Kerke geleef en nadruk gelê het op gevoel en innerlike beleving van geloof. Gevolglik dra die "Dagboek" van Bakker 'n "eigen genre met een open einde" (107 e.v.).

Die werk word ingelei met 'n "Voorwoord" en 'n uitstekende biografiese skets van Bakker (15-111). Daarin kom ook waardevolle inligting oor ander pioniersendelinge van die Londense en Nederlandse Sendinggenootskappe voor. Daarna volg 'n soort dagboek van Bakker waarin hy hoofsaaklik gevalle beskryf wat hy tussen 1805 en 1811 as evangelis bearbei. Die kort flitse verhaal veral die religieuse beleving en is sterk gerig op die wyse waarop die gebeure sy innerlike raak en beïnvloed (104). Die werk is 'n bron om sy metode van diens as evangelis na te vors. Daar het gelukkig meer dokumente soos briewe van en aan Bakker in argiewe en biblioteke in Friesland bewaar gebly wat ná die *Dagboek* georden en gepubliseer is. Die boek is voorsien van 'n handige register van persoonsname wat daarin voorkom.

Die persoonlike geskifte weerspieël die religieuse inspirasie, geestelike lewe en daaglikse sendingarbeid van Bakker in die tipiese piëtistiese konventikel en "Revivalgeest". Ten spyte van die ingrypende gebeure aan die Kaap in 1795, 1802 en 1806 kom daarin geen politieke "observasies" voor nie (103 e.v.). Hy is besiel met die ideaal van "onderwijs en evangelisasie onder 'onverligte' Heidenen en hun kinderen" (52). Bakker gee uiting aan 'n religie wat tans grootliks verdwyn het of moontlik op sommige maniere weer spartel om te herlewe. Kontemporêre dogmatiese en praktiese teologiese studies kan dié onontginde nuwe bron vrugbaar ontleed.

Die lewe en werk van Bakker as sendeling is natuurlik eerstens vir Stellenbosch van belang. Bakker strand as stuurman van 'n VOC-boot in Simonstad 1795 en word deur die Engelse geïnterneer. Hy kom onder invloed van sendingvriende soos ds. H.R. van Lier, Mathilda Smith en ander wat hulle oor die onderwys, kerstening en opheffing van die slawebevolking bekommer. Hy kom op Kersdag 1795 tot bekering en

besluit om sy lewe aan die werk in Stellenbosch te wy. In 1800 kry hy geleentheid om na Nederland te gaan, sy vrou en kind te gaan haal, toegerus te word en as sendeling deur die Nederlandse (NZG) sowel as die Londonse (LMS) Sendingenootskappe (soos dr. van der Kemp) uitgestuur te word. Armoede is egter sy deel wat hy blymoedig aanvaar.

Bakker wou genootskapsending – soos die LMS – buitekerklik beoefen, en kom teenoor ds. Borchers te staan wat 'n kerklike sending beoog. Bakker vermy onnodige konflik, maar bots met Borchers wanneer hy sy sendingdienste op dieselfde tyd as die Sondagse kerkdiens hou en bekeerlinge uit die heidene uit die kerkdiens na die sendingdienste trek. Die genootskapsending het dus tot misnoeë van Borchers, om praktiese redes, “apartheid” in die kerk gefloeter en geywer vir aparte gemeentes vir bekeerde slawe (37, 39, 62 ens.). De Mist het dié situasie (1802-1806) hokgeslaan (54), maar toe die Engelse in 1806 die bewind aanvaar en die LMS die pas aangee, was daar aan die stigting van aparte gemeentes geen keer nie en kom “een soort nuwe kerk” tot stand (70 e.v.).

Die beweging is bevorder deur “wetten door de synode gemaakt” (in Nederland) wat sendelinge wat nie “gestudeer” het nie, net tot diens aan bekeerlinge uit die heidene beperk het (40, 62 e.v.) en predikante vir “gevestigde” gemeentes bestem het. (Die beginsel het byna 'n eeu later ook in die GKSA se sendingpatroon gereflekteer.) “Aparte gemeentes” is onder toesig van genootskappe nodig geag om buite-egtelike verhoudinge te kondoneer wat nie in kerkverband geduld sou word nie (68). Die NZG uit Nederland beveel dus stigting van “aparte gemeentes” aan (69) en noem die “inlijving” van bekeerde heidenen ... een groot sociaal-religieus probleem” wat hulle nie kan oplos nie (42). Die sendingwetenskap kry dus deur middel van hierdie publikasie waardevolle inligting oor die Suid-Afrikaanse problematiek lank voor 1948.

Vir my kritiese kyk op die sendingbeleid van die GKSA (vgl. my *Sending vir Kerk of Koninkryk?* – 1999) was dit verrassend om so vroeg in die 19de eeu kritiek te gewaar teen die piëtistiese sending wat op prediking en sorg vir die “siel” neergekom het, terwyl skoling vir die lewe ontbreek het (65). Dit was verrassend om te lees dat die botanikus Burchell tussen 1811 en 1812 prediking vanaf die kansel teen Hottentotsdane onder die skyn van “preaching the gospel” as “fanatism and folly” tipeer. Hy suggereer dat die dag mag kom dat die heidene “missionaries amongst us” mag instuur “to lead us out of darkness” (99 e.v.). Nog sterker het 'n sekere Haafner sendelinge gestriem oor hulle onkunde met betrekking tot sedes en gewoontes van volke en stamme, die dwepery en onophoudelike gebid en gesing, ongevoeligheid en onverskilligheid “omtrent het tijdelijke lot van hunne bekeerlingen”. Ook het hy die

skrikmaak en dreigpreke veroordeel omdat opvoeding tot “a virtuous life” versuim is (100).

Interessant genoeg is Bakker in Stellenboch opgevolg deur Erasmus Smit wat later onder die Voortrekkers gelyk het onder die Nederlandse standverskil tussen sendeling en predikant. Tereg sê die samestellers: “Controversieel, maar onbetwistbaar groot is het belang van zendelingen en genootschappen voor de geschiedenis van de Kaap geweest” (99). In Huussen en Veltkamp-Visser se publikasie van Bakker se geskryfte ontvang ons waardevolle en eerstehandse inligting.

Boekaankondiging

**Mijnhardt, C.F., hersien & uitgebrei deur Mijnhardt, F.A. 2002.
Afrikaanse Bybelkonkordansie (vir die Ou en Nuwe Vertaling).
Wellington : Lux Verbi.BM. Prys: R349,95.**

Ds. C.F. Mijnhardt se Afrikaanse Bybelkonkordansie wat byna 70 jaar gelede vir die eerste keer verskyn het, beleef nou sy negende uitgawe! Van sy beskeie begin in 1934 het dié gewilde konkordansie (vir sowel die Ou Vertaling en Hersiening van 1957 as vir die Nuwe Vertaling van 1983) gegroei tot ’n standaardnaslaanwerk vir Bybellesers, predikante en almal wat ’n studie van die Bybel maak.

Hierdie negende uitgawe bevat ongeveer 200 000 teksverwysings wat elkeen voorsien is van ’n kernagtige, maar sinvolle aanhalingsgreep waaruit die teksverband afgelei kan word.

Afgesien van die konkordansiegedeelte is daar ook waardevolle registers van die planteryk, diere, edelgesteentes, mate, gewigte en munte, tye en maande wat in die Bybel gebruik word. Die boek word afgesluit met tekstuele groeperings van ’n aantal leerstukke van die Bybel.